

<https://doi.org/10.34142/23129387.2022.67.11>

УДК 159.922.5; 159.923.2

ORCID 0000-0003-3962-0795

ORCID 0000-0002-7615-7181

СТРЕС, ВИКЛИКАНИЙ ПАНДЕМІЄЮ COVID-19: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ КОРЕЛЯТИ

Тамара Б. Хомуленко^{1AD}, *Ірина С. Кислова*^{2BCDE}

ХНПУ імені Г. С. Сковороди, м. Харків, Україна

¹ доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології,

E-mail: tamarakhom108@gmail.com

2 аспірантка кафедри психології,

E-mail: irabondarenko@i.ua

Актуальність дослідження. Окремої уваги потребує проблема вивчення стресу, викликаного пандемією COVID-19.

Мета дослідження – визначити особливості перебігу стресу, викликаного COVID-19 у досліджуваних із різним тілесним локусом контролю та в залежності від досвіду хвороби.

Вибірка і методи дослідження. У дослідженні було використано адаптовану COVID-стрес шкалу (Хомуленко та ін., 2021), методика діагностики тілесного локусу контролю (Хомуленко та ін., 2019). Вибірку досліджуваних склали 150 осіб, рівномірно представлені за критерієм перебігу хвороби: 1 група – не хворіли на COVID, 2 група – хворіли на COVID у легкій формі та 3- хворіли на COVID у тяжкій формі. Серед досліджуваних 24 – особи з вираженим інтернальним тілесним локусом, 35 – із помірно інтернальним тілесним локусом контролю, 91- із екстернальним тілесним локусом контролю.

Результати. Визначено специфіку перебігу стресу, викликаного COVID-19 у досліджуваних із екстернальним та інтернальним тілесним локусом контролю та в залежності від досвіду хвороби.

Висновки та перспективи. Екстернальний тілесний локус контролю як переконання у тому, що власний фізичний стан та стан здоров'я контролювати дуже складно, а факт захворювання та перебіг хвороби не залежить від профілактичних дій та докладених зусиль для одужання відіграє негативну роль у психоемоційних станах особистості у ситуації пандемії. Негативний досвід захворювання значенний ефект підсилює, утім як відсутність безпосереднього досвіду хвороби та перебіг хвороби у легкій формі характеризуються слабкими зв'язками тілесної інтернальності та стресу, викликаного COVID-19. Поєднання факторів тяжкості перебігу хвороби та екстернального тілесного локусу контролю статистично значущо взаємозумовлені із страхом дефіциту ліків та засобів одужання.

Ключові слова: COVID-стрес шкала, психодіагностика, страхи, тривожність, стрес, викликаний пандемією COVID-19, тілесний локус контролю.

Stress caused by the COVID-19 pandemic: features of the course and psychological correlates

Tamara B. Khomulenko^{1AD}, Iryna S. Kyslova^{2BCDE}

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

¹ *Doctor of Psychological Sciences, Professor, Head of the Department of Psychology,*

E-mail: tamarakhom108@gmail.com

³ *graduate student Department of Psychology,*

E-mail: irabondarenko@i.ua

Authors' Contribution: A – Study design; B – Data collection; C – Statistical analysis; D – Manuscript Preparation; E – Funds Collection.

Relevance of research. Particular attention is needed by the problem of studying the stress caused by the COVID-19 pandemic.

The purpose of the study is to determine the peculiarities of the stress caused by the COVID-19 in the studied with different bodily locus of control and depending on the experience of the disease.

Sample and research methods. The study used an adapted COVID-stress of the scale (Khomulenko et al., 2021), the method of diagnosis of

bodily locus control (Khomulenko et al., 2019). The sample of the studied was 150 people, evenly presented according to the criterion of the disease: 1 group- did not get sick with Covid, 2 group- were ill with Covid in mild form and 3- patients with Covid in severe form. Among the studied 24 are persons with a pronounced internal bodily locus, 35- with a moderately internal bodily locus of control, 91- with an external bodily locus of control.

Results. The specifics of the stress caused by the COVID-19 in the subjects studied with external and internal bodily locus of control and depending on the experience of the disease are determined.

Conclusions and prospects. The external bodily locus of control as a belief that your own physical condition and health are very difficult to control, and the fact of the disease and the course of the disease does not depend on preventive actions and efforts made to recover. The negative experience of the disease is exacerbated, however, as the lack of direct experience of the disease and the course of the disease in the mild form are characterized by weak connections of body internality and stress caused by the Covid-19. The combination of the severity of the course of the disease and the external bodily locus of control is statistically interdependent with the fear of drug shortages and recovery.

Keywords: covid-stress of the scale, psychodiagnostics, fears, anxiety, stress caused by the Covid-19 pandemic, bodily locus of control.

Вступ. Актуальність дослідження виявляється збереженням гостроти прояву страхів, підвищення тривожності, посилення стресових реакцій, які негативно позначаються на здоров'ї серед населення у зв'язку із пандемією загрозою. Під час карантинних заходів та навіть після їх зняття психічний стан населення потребує значної уваги психологів, адже незважаючи на пом'якшення обмежень, чимало людей відчувають стрес та тривогу через необхідність повертатися «в оффлайн», пересуватись у громадському транспорті тощо. Усі ці обставини визначили необхідність виявлення специфіки переживання стресу, викликаного COVID-19 в залежності від досвіду хвороби та із урахуванням міри такого психологічного ресурсу особистості як тілесна інтернальність, що і визначило мету нашого дослідження.

Вибірка і методи дослідження. У дослідженні було використано адаптовану COVID-стрес шкалу (Хомуленко та ін., 2021), методика діагностики тілесного локусу контролю (Хомуленко та ін., 2019). Вибірку досліджуваних склали 150 осіб, рівномірно представлені за критерієм перебігу хвороби: 1 група – не хворіли на COVID, 2 група – хворіли на COVID у легкій формі та 3- хворіли на COVID у тяжкій формі. Серед досліджуваних 24 – особи з вираженим інтернальним тілесним локусом, 35 – із помірно інтернальним тілесним локусом контролю, 91- із екстернальним тілесним локусом контролю.

Результати.

За результатами кореляційного дослідження було виявлено, що міра занепокоєності від COVID-19 негативно корелює з тілесною інтернальністю (таблиця 1).

Таблиця 1

Кореляційні зв'язки тілесного локусу контролю та тривожністю через COVID-19

Показники тривожності через COVID-19	Тілесна інтернальність
Тривожність та обсесії	-0,48**
Страх контакту з іноземцями	-0,36**
Страх зараження	-0,19*
Страх дефіциту	-0,35**
Занепокоєння та компульсії	-0,39**
Пошук інформації і профілактичні дії	-0,41**

* $p < 0,05$, ** $p < 0,0001$

Визначено, що тривожність та обсесії, викликані страхом пандемії, страх контакту з іноземцями, дефіциту товарів та ліків, занепокоєння та компульсії, а також прагнення моніторити

інформацію про COVID-19 тим більше проявляються, чим більше виражена тілесна екстернальність.

У осіб, які не хворіли на COVID-19 страх хвороби та тривожність через пандемію корелює із тілесною інтернальністю менш виражено, ніж по загальній вибірці.

Особи, які не мали досвіду хвороби тим більше тривожні та мають нав'язливі думки через ризик зараження, чим більше вони вважають, що не здатні контролювати власне тіло та стан здоров'я.

Таблиця 2

Кореляційні зв'язки тілесного локусу контролю та тривожністю через COVID-19 в осіб, що не хворіли

Показники тривожності через COVID-19	Тілесна інтернальність
Тривожність та обсессії	-0,28*
Страх контакту з іноземцями	-0,08
Страх зараження	0,04
Страх дефіциту	-0,06
Занепокоєння та компульсії	-0,15
Пошук інформації і профілактичні дії	-0,22

* $p < 0,05$,

Особи, які хворіли на COVID-19 у легкій формі, не характеризуються зв'язками тілесного локусу контролю та тривожності через COVID-19. Отже, якщо досвід захворювання був легким та пандемія «пройшла» для них відносно спокійно, тобто не викликала певного стресу, то фактор тілесної

інтернальності не має суттєвого значення у запобіганні тривоги через пандемію та захворювання.

Таблиця 3

Кореляційні зв'язки тілесного локусу контролю та тривожністю через COVID-19 в осіб, що хворіли у легкій формі

Показники тривожності через COVID-19	Тілесна інтернальність
Тривожність та обсерсії	-0,26
Страх контакту з іноземцями	-0,25
Страх зараження	-0,01
Страх дефіциту	0,09
Занепокоєння та компульсії	-0,15
Пошук інформації і профілактичні дії	-0,21

Особи, які хворіли на COVID-19 у тяжкій формі, тобто ті які мали негативний досвід перебігу пандемії, характеризуються найбільш вираженими зв'язками тривоги та стресу, викликаного COVID-19 та тілесного локусу контролю. Тілесна екстернальність на тлі негативного досвіду захворювання (погіршення стану здоров'я після захворювання, тривале одужання тощо) передбачають найбільш виражений страх дефіциту ліків та тривожність та нав'язливі думки стосовно пандемії та ризиків повторного захворювання.

Таблиця 4

Кореляційні зв'язки тілесного локусу контролю та тривожністю через COVID-19 в осіб, що хворіли у тяжкій формі

Показники тривожності через COVID-19	Тілесна інтернальність
Тривожність та обесії	-0,34*
Страх контакту з іноземцями	-0,06
Страх зараження	0,14
Страх дефіциту	-0,40**
Занепокоєння та компульсії	-0,06
Пошук інформації і профілактичні дії	0,11

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Далі наведено результати двохфакторного дисперсійного аналізу, в якому незалежними змінними виступили фактор досвіду хвороби та тип тілесного локусу контролю, а залежні змінні – показники тривожності через COVID-19.

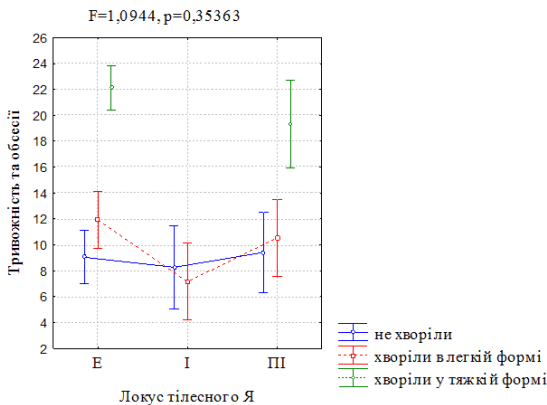

Рис. 1. Тривожність та обесії через COVID-19 в осіб з різним тілесним локусом контролю та досвідом хвороби.

Тривожність та obsесії виражені більшою мірою в осіб, які хворіли у тяжкій формі незалежно від тілесного локусу контролю.

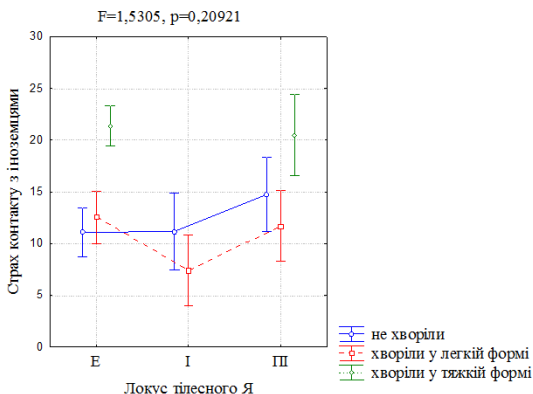

Рис. 2. Страх контакту з іноземцями через COVID-19 в осіб з різним тілесним локусом контролю та досвідом хвороби.

Страх контакту з іноземцями виражений більшою мірою в осіб, які хворіли у тяжкій формі незалежно від тілесного локусу контролю.

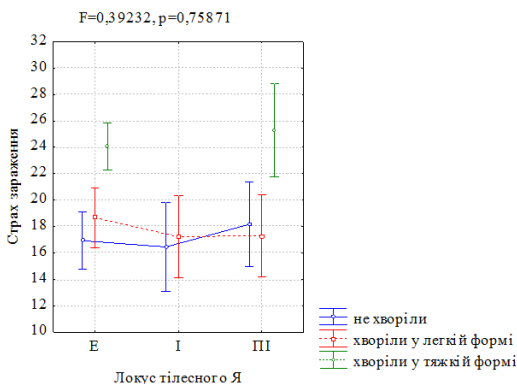

Рис. 3. Страх зараження через COVID-19 в осіб з різним тілесним локусом контролю та досвідом хвороби.

Страх зараження виражений більшою мірою в осіб, які хворіли у тяжкій формі незалежно від тілесного локусу контролю.

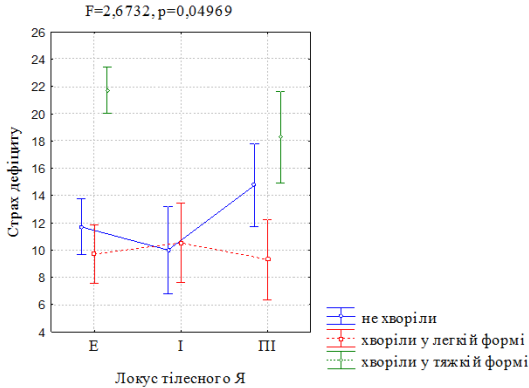

Рис. 3. Страх дефіциту в осіб з різним тілесним локусом контролю та досвідом хвороби.

Страх дефіциту (ліків, їжі) виражений більшою мірою в осіб, які хворіли у тяжкій формі з екстремальним тілесним локусом контролю.

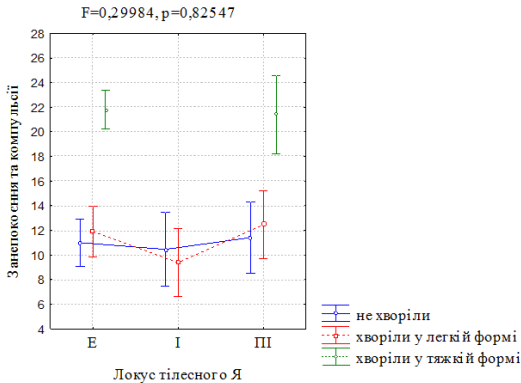

Рис. 4. Занепокоєння та компульсивні дії в осіб з різним тілесним локусом контролю та досвідом хвороби.

Занепокоєння та компульсивні дії виражені більшою мірою в осіб, які хворіли у тяжкій формі незалежно від тілесного локусу контролю.

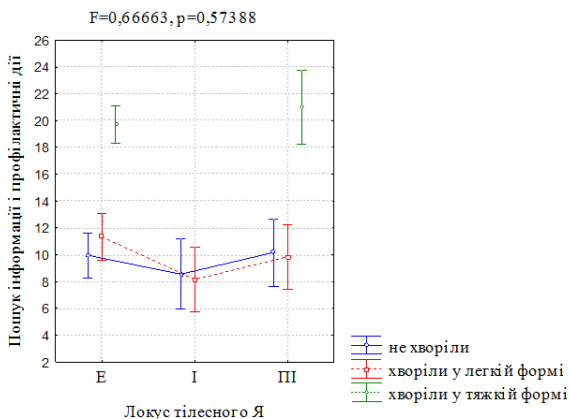

Рис. 4. Пошук інформації та профілактичні дії в осіб з різним тілесним локусом контролю та досвідом хвороби.

Пошук інформації та профілактичні дії виражені більшою мірою в осіб, які хворіли у тяжкій формі незалежно від тілесного локусу контролю.

Висновки. Екстернальний тілесний локус контролю як переконання у тому, що власний фізичний стан та стан здоров'я контролювати дуже складно, а факт захворювання та перебіг хвороби не залежить від профілактичних дій та докладених зусиль для одужання відіграє негативну роль у психоемоційних станах особистості у ситуації пандемії. Негативний досвід захворювання зазначений ефект підсилює, утім як відсутність безпосереднього досвіду хвороби та перебіг хвороби у легкій формі характеризуються слабкими зв'язками тілесної інтернальності та стресу, викликаного COVID-19. Поєднання факторів тяжкості перебігу хвороби та екстернального тілесного

локусу контролю статистично значущо взаємозумовлені із страхом дефіциту ліків та засобів одужання.

Література

Хомуленко Т.Б., Кислова І.С., Запорожець Ю.О. (2021). Адаптація методики CSC (COVID stress scale) для дослідження стресу, викликаного пандемією COVID-19. Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. Випуск 65. 293-304.

Хомуленко Т.Б., Крамченкова В.О., Туркова Д.М., Лесніченко Н.П., Миронович Б.С. (2019). Методика діагностики тілесного локусу контролю Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. Випуск 62. 293-316.

Taylor S., Landryb C.A., Paluszekb M.M., Fergusc T.A., McKayd D., Asmundsonb G.J.G. (2020). Development and initial validation of the COVID Stress Scales. Journal of Anxiety Disorders, 72. www.elsevier.com/locate/janxdis

Оригінальний рукопис отриманий 1 вересня 2022 року

Стаття прийнята до друку 21 вересня 2022 року